

СВІТЛАНА КРИШТАНОВИЧ
*Львівський регіональний інститут
Державного управління національної
Академії державного управління
При президентові України, м. Львів*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Для успішного вирішення проблем соціально-економічного розвитку гірських територій України виключне значення має узагальнення досвіду європейської інтеграції у здійсненні гірської політики. Слід зазначити, що саме постійний системний вплив урядів країн європейської співдружності на розвиток гірських територій є гарантією їх сталого економічного, соціально-орієнтованого розвитку. Державним регулюванням розвитку гірських територій в ЄС вважається цілеспрямований і систематичний вплив держави, спрямований на розвиток соціально-економічної інфраструктури гірських територій, забезпечення екологічної і соціальної безпеки місцевого населення відповідно до міжнародних соціально-економічних стандартів. Цей вплив органів державного управління полягає у створенні нормативно-правової бази, інституційного та інформаційного забезпечення з використанням програмно-цільових методів і відповідного фінансово-економічного інструментарію.

Оскільки більшість гірських територій країн ЄС є периферійними зі складними природними умовами, тому вони вимагали особливої, комплексної і всебічної розробки політики для того, щоб гарантувати населенню гірських територій право на життя і роботу в горах, на збереження їх середовища проживання при дотриманні таких умов і життєвого рівня, які відповідали б найбільш сприятливим умовам решти територій [1;2]. Основою європейської гірської політики є визнання того, що: гори в є винятковим природним і культурним спадком, який необхідно берегти й розвивати; ключову роль у процесі збереження та розвитку цього спадку відіграє постійна присутність (проживання) у гірських регіонах людей: по-перше, як невід'ємної складової цього спадку, по-друге, як необхідна умова забезпечення ефективної охорони ландшафтів і природних ресурсів гір; специфіка гірських регіонів (важкодоступність, нерівність рельєфу тощо) ускладнює забезпечення основних потреб населення; населенню гірських регіонів необхідно гарантувати право на проживання та працю у горах, а також на умови та рівень життя такі ж, як і в тих регіонах, що перебувають у більш сприятливому становищі [190]. Ці положення є важливими, послідовними принципами гірської політики, оскільки кожен наступний принцип є логічним наслідком попереднього [4, с. 60].

У європейській практиці, починаючи від 70-х років минулого століття, стали з'являтися, а згодом – домінувати ідеї соціальної орієнтації, сталос збалансованості розвитку гірських територій, які були тісно пов'язані взаємозалежні, не як теоретичні конструкції, а реальні характеристики тієї іншої території. Для підтримки соціальних стандартів життя населення гірських та інших проблемних територій розповсюдження отримав «компенсаційний» підхід в реалізації регіональної політики. Поширеними інструментами державної підтримки за такого підходу були визнані: пряме державне регулювання (державний контракт та державне замовлення; пряме бюджетне фінансування проєктів соціально-економічного розвитку окремих територій; надання цільової бюджетної допомоги, грантів тощо) та опосередковане державного регулювання (пільгові кредити; податкові канікули; пільгове оподаткування та ін.) [5].

Починаючи з 80-х років ХХ ст., політика ЄС щодо гірських та інших проблемних територій набуває, переважно, «стимулюючого» характеру, основою якої стала відмова від прямих бюджетних дотацій та «зміщення акцентів» на формування інституційних засад, створення сприятливого інституційного середовища для розвитку ділової активності на цих територіях [6]. Зміна пріоритетів була спрямована на стимулювання соціально-економічного розвитку, насамперед, за рахунок використання ринкових методів господарювання, активізації потенціалу приватної ініціативи та залучення наявних місцевих ресурсів. Тепер пріоритети надавалися розробці стратегічних планів соціально-економічного розвитку на основі залучення наявного на місцевому рівні ресурсного потенціалу [7]. Такій зміні пріоритетів передував висновок, що політика, яка базується виключно на податкових пільгах і державних субсидіях, на цільовій бюджетній підтримці – є недостатньо ефективною. Більшого ефекту можна досягти, якщо спрямувати кошти на реструктуризацію та модернізацію соціально-економічного комплексу гірських територій шляхом активізації інвестиційно-інноваційних проєктів [8, с. 175].

Важливе значення для подальшого сталого розвитку гірських територій мало прийняття «Європейської хартії гірських регіонів». Ухвалений Третьою Європейською конференцією гірських районів текст хартії був затверджений рішеннями Парламентської асамблеї Європейської комісії та Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМРВЕ), а також Комітетом регіонів ЄС [9]. За рекомендацією Ради Європейського союзу «Європейська хартія гірських регіонів» була покладена за основу створення Рамкової конвенції, яка отримала від КМРВЕ підтримку під час сесії, що відбулась у травні 2000 р. Згідно рекомендації № 130 КМРВЕ від 2003 р. «Європейська хартія про захист гір» держави-члени Ради Європи взяли на себе зобов'язання забезпечити юридичне визнання особливої природи гірських регіонів, що має

відобразитись як в організації політичних і адміністративних структур, так і у конкретній політиці в окремих галузях загальної діяльності; розробляти і здійснювати таку політику територіального планування в гірських регіонах, яка сприяла б сталому розвитку традиційної діяльності з урахуванням потреб охорони довкілля [10, с. 60].

Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи 28 жовтня 2010 р. підтвердив свою впевненість у тому, що в європейській політиці необхідно враховувати структурні і економічні проблеми, притаманні гірським територіям. Виходячи з цього, Конгрес підтримав заклик Комітету регіонів проводити інтегровану європейську політику на підтримку всіх гірських масивів, беручи до уваги їх різноманіття. У цій політиці має бути визнаний різноманітний внесок місцевих і регіональних влад у сфері сталого розвитку гірських регіонів, а також їх ключова роль у цьому. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи закликав місцеві і регіональні влади, особливо місцеві і регіональні влади в здійснювати у Карпатських горах: ефективне регіональне управління, виходячи із загального бачення майбутнього цього гірського масиву, який виходить за рамки адміністративних і географічних меж, дотримуючись при цьому принципу субсидіарності; заохочувати участь місцевого населення у процесі ухвалення рішень, зокрема, щодо територіального планування, захисту і використання природних ресурсів цих гір; визнати, що екологічна стабільність і стійкий розвиток гірських регіонів не можуть бути досягнуті в ізоляції, а вимагають розширення і поглиблення офіційного і неофіційного, транскордонного і міжрегіонального співробітництва. Регіональні органи влади повинні заохочувати транскордонну співпрацю і взаємодію, використовуючи досвід і найкращу практику в цій сфері; здійснювати конкретну політику боротьби із соціальною ізоляцією в цих малонаселених районах, враховуючи при цьому проблеми міграції, особливо молоді, а також необхідність підтримки основних послуг; стимулювати економіку і покращувати становище у сфері зайнятості завдяки заохоченню й інвестиціям у розвиток такої діяльності, яка забезпечує стійке використання природних ресурсів, наявних у гірських регіонах, а також стійкий туризм і поновлювальні джерела енергії; повною мірою використовувати потенціал інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки місцевих послуг для громадян, у тому числі адміністративних, освітніх, медичних і соціальних послуг[11].

Досвід країн ЄС засвідчив, що для України велике значення має системний підхід до проблем розвитку гірських територій, який забезпечить створення методологічної бази, що дасть змогу визначати стратегію управління розробкою, затвердженням та виконанням детального плану соціально-економічного розвитку цих територій. Переважно державна підтримка

соціально-економічного розвитку гірських територій країн скеровувалась, у двох напрямках: – це оновлення або формування окремих галузей економіки (реалізація структурної політики) і вирівнювання життя в гірських територіях (реалізація соціальної політики).

Література:

1. Горные отношения в странах Западной Европы и Америки / Клокин Б. Д. М.: Городец-издат, 2000. – 444 с.
2. Mountains of the World . A Global Priority / Eds. B. Messerli, J. D. Ives L. Parhenon Publishing, 1997. – 450 p.
3. Кравців В. С. Гірська політика: міжнародні акти і світовий досвід / В. С. Кравців, Ю. І. Стадницький. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – 50 с.
4. Стадницький Ю. І. Еколого-економічні аспекти гірської політики Європи / Ю. І. Стадницький // *Наук. вісн. НЛТУ*. – 2005. – Вип 15.6. – С. 59–64.
5. Bromley D. W. Reconstituting Economic Systems Institutions in National Economic Development / D. W. Bromley // *Development Policy Review*. – 1993. – Vol. 11 № 1. – P. 131–151.
6. Pietrzyk I. Regionalna polityka UE / I. Pietrzyk. – Wydawnictwo Naukowe PWN SA Warszawa, 2000. – 311 s.
7. Sustainable development in Europe: concepts, evaluation and applications / Ed. U. Schubert, E. Stormer. – Edward Elgar Publishing, 2007. – 340 p.
8. Біла С. О. Інституційне забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій (світовий досвід) / С. О. Біла // *Стратегічні пріоритети*. – 2009. – № 3(12). – С. 172–183.
9. Баденков Ю. П. Европейская горная политика. Социально-экономические и правовые факты развития. Аналитический обзор / Ю. П. Баденков, А. А. Транша М.: ИГРАН. 1997. – 72 с.
10. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» / пер. з англ. – К Інтелсфера, 2000. – 360 с.
11. «Сталий розвиток гірських регіонів і досвід Карпатських ар». Резолюція Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи від 28 жовтня 2010 р. № 11 (2010) // Режим доступу: www.europa.eu.int/eur-lex/en.

МАКСИМ КУРЦІЛЯК

Тернопільський національний економічний
університет, м. Тернопіль

ЗАХІДНИЙ І СХІДНИЙ ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОРИ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ

Реалізація стратегічної мети держави щодо європейської інтеграції обумовила здійснення суттєвих трансформаційних змін в економіці, розвитку національного законодавства, посилення співробітництва з країнами ЄС на даному етапі західний вектор економічного партнерства набув